

**DIGITALIZACIJA I PREDSTAVLJANJE STARIH
ISTARSKIH NOVINA NA MREŽI
PILOT PROJEKT *ISTARSKE NOVINE ONLINE*
SVEUČILIŠNE KNJIŽNICE U PULI**

DIGITISATION AND PRESENTATION OF THE HISTORICAL ISTRIAN
NEWSPAPERS ON THE INTERNET
THE PILOT PROJECT OF *THE ISTRIAN NEWSPAPERS ONLINE*
OF THE UNIVERSITY LIBRARY PULA

Bruno Dobrić

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilišna knjižnica Pula
bdobric@skpu.hr

UDK / UDC 070(497.5-3Istra):004
027.7(497.5Pula)

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 27. 6. 2008.

Sažetak

Zavičajna zbirka *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli sadrži knjižničnu građu multikulturalnih i višejezičnih obilježja koja je vezana za Istru. Godine 2005. u knjižnici se započelo s digitaliziranjem regionalnih starih novina iz ove zbirke, s ciljem zaštite izvornika, a pilot projektom *Istarske novine online* (INO) koji je započet 2007. omogućen je pristup novinama *Naša sloga*, *Hrvatski list*, *Polaer Tagblatt* i *Corriere istriano* koje su objavljivane od 1870. do 1938. na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku.

U prvom dijelu članka predstaviti će se Zavičajna zbirka *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli, posebno njezin novinski fond. Potom će se razmotriti razlozi i ciljevi digitalizacije starih novina. U nastavku predstaviti će se pilot projekt INO kao i dosadašnji rezultati te planovi za nastavak projekta.

Ključne riječi: digitalizacija starih novina; *Naša sloga*; *Hrvatski list*; *Polaer Tagblatt*; *Corriere istriano*; Zavičajna zbirka *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli; Istarske novine online (INO)

Summary

The regional collection *Histrica* of the University Library Pula contains library material of multicultural and multilingual significance for the Istrian region. In 2005 the Library started to digitise historical regional newspapers belonging to this collection with a

purpose to preserve them. With the pilot project entitled “*Istrian newspapers online*”, which began in 2007, the Library made available some of these newspapers, one weekly and three daily newspapers, about 30000 pages in total. The newspapers were published between 1870 and 1938. These sources include newspapers in three languages: Croatian, German, and Italian.

The first part of the paper presents the regional collection *Histrica* of the University Library Pula, particularly its newspapers collection. Furthermore, it reconsiders the reasons and goals of the digitisation of the historical newspapers. It also presents the pilot project *Istrian newspapers online* (INO) as well as the results and future plans of the project.

Keywords: digitisation of historical newspapers; *Naša sloga*; *Hrvatski list*; *Polaer Tagblatt*; *Corriere istriano*; Regional Collection *Histrica* of the University Library Pula, Istrian newspapers online

1. Novinski fond Zavičajne zbirke *Histrica*

Zavičajna zbirka *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli sadrži tiskanu kulturnu baštinu Hrvatske, Slovenije i Italije (Istra u upravno-političkom okviru iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije).¹ Zbog multikulturalnog i višejezičnog sadržaja (sadrži publikacije na hrvatskom, talijanskom, njemačkom, slovenskom i drugim jezicima), ovu zbirku, pored korisnika iz Hrvatske, često koriste pojedinci i ustanove iz inozemstva.

Zbirka sadrži djela o Istri, djela autora iz Istre, odnosno djela koja su do 1945. objavljena u Istri. Odlukom o formiranju ove zbirke 1950-ih godina, iz fonda Pokrajinske knjižnice Istre² – koji je dodijeljen Naučnoj biblioteci (danas Sveučilišnoj knjižnici) u Puli prigodom njezina osnutka 1949. godine – izdvojene su knjige i periodika koje se odnose na Istru. Danas ova zbirka sadrži oko 16.000 svezaka omeđenih publikacija i oko 7.000 godišta časopisa i novina. Publikacije objavljene do 1945. pretežito su na talijanskom jeziku (budući da je Istra od 1918. do 1943. godine bila u sastavu Kraljevine Italije), a manjim dijelom na hrvatskom i na njemačkom jeziku, dok je većina knjižnične građe koja je objavljena nakon 1947. (kada je Istra priključena Hrvatskoj) na hrvatskom jeziku.

Novinski fond Zavičajne zbirke *Histrica* sadrži 426 naslova (oko 1.800 godišta) novina koje su izlazile u Istri od 1808. do danas. Budući da je novinski fond Pokrajinske knjižnice Istre bio u potpunosti na talijanskom jeziku, u Naučnoj biblioteci (kako se tada nazivala Sveučilišna knjižnica) stare hrvatske novine nabavljane su darovima, a manjim dijelom i kupnjom. Posebno je vrijedna donacija

¹ Usp. Dobrić, Bruno. Vodič Sveučilišne knjižnice u Puli. Pula : Društvo bibliotekara Istre, 2006. Str. 19-20.

² Biblioteca Provinciale dell'Istria (Pokrajinska knjižnica Istre) osnovana je 1861. u Poreču, pri Pokrajinskom odboru Istre (*Giunta Provinciale dell'Istria*), izvršnom tijelu Istarskog sabora (pokrajinskog zastupničkog tijela markgrofovije Istre od 1861. do 1916.).

26 godišta tjednika *Naša sloga*, prvih hrvatskih novina u Istri, koja je pristigla u Knjižnicu 1970. godine.³

Zbog rijetkosti starih istarskih novina (157 naslova u 363 godišta objavljeno je do 1945.) i ugroženosti izvornika te potrebe da ga se zaštiti, razumljivo je što je 2005. pri odabiru kojom vrstom knjižnične građe započeti digitalizaciju fonda Knjižnice, odlučeno da to budu upravo rijetke stare istarske novine. Godine 2007., kada je pokrenut Pilot projekt *Istarske novine online* (INO), odlučeno je da se kao prve novine na mreži predstavi tjednik *Naša sloga*.

2. Razlozi za digitaliziranje starih novina

2.1 Zaštita građe

Stare su novine danas uglavnom rijetke, a one sačuvane ugrožene su zbog nekvalitetnoga kiselog papira na kojemu su tiskane – osobito one iz 19. i 20. st. – što uzrokuje njihovo propadanje.⁴ Pogotovo su rijetke hrvatske novine koje su objavljene u Istri do Drugoga svjetskog rata, čemu su uzrok povijesne prilike u Istri nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije (pripojenje Istre Kraljevini Italiji, prisilna talijanizacija hrvatskog naroda u Istri i zatiranje hrvatskog jezika i hrvatskih publikacija).⁵ Sačuvani primjerci starih novina u knjižnicama dodatno su ugroženi korištenjem (listanjem, fotokopiranjem, izlaganjem svjetlosti i sl.). U svrhu njihove zaštite, od 1980. godine stare se novine u pulskoj Sveučilišnoj knjižnici neprestano mikrofilmiraju, uz potporu Ministarstva kulture i Istarske županije.

Digitaliziranjem se – kao i izradom ostalih vrsta reprodukcija izvornika – zaštićuje novinski fond jer se nakon digitalizacije izvornik u pravilu više ne koristi, nego se arhivira, čime je zaštićen od svakoga daljnjeg manipuliranja. Također, digitaliziranjem se olakšava, ubrzava i poboljšava dostup sadržaja izvornika za korisnike.

2.2 Pomoć pri znanstvenim istraživanjima

Stare su novine povijesni izvor i kulturno dobro.⁶ Digitaliziranje ima za cilj i unaprjeđenje znanstvenog istraživanja starih novina kao povijesno kulturološkog

³ Darovatelj je gospodin Ante Iveša, koji je između dva svjetska rata emigrirao iz Istre u Zagreb te je vjerojatno to razlog što su ove novine sačuvane, budući da su u to vrijeme talijanske vlasti u Istri plijenile i uništavale gotovo sve hrvatske i slovenske publikacije.

⁴ Dadić, Vera. Program zaštite starih hrvatskih novina. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 25, 1/4(1981), 53-59.

⁵ Usp. Dobrić, Bruno. Kultura čitanja i nacionalni pokreti : čitalačka društva i knjižnice u Puli u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Pula : CASH, 2003. Str. 82, 178-9.

⁶ Zeller, Joachim. Von der *Czernowitzer Allgemeinen bis zur Rigauer Zeitung*. // *Newspapers in Central and Eastern Europe = Zeitungen in Mittel- und Osteuropa : papers presented at an IFLA conference held in Berlin, August 2003 / ed. by Hartmut Walravens in cooperation with Marieluise Schilling. München : K. G. Saur, 2005. Str. 176.*

izvora.⁷ Pojedini autori smatraju da “stare (historijske) novine i časopisi predstavljaju nezaobilazni medij za istraživanje prošlosti”, te u tom smislu ističu posebnu važnost dnevnih novina, zbog toga što one “suvremenom čitatelju omogućavaju posadašnjenje onoga što je prošlo” i omogućuju mu “da povijesne činjenice susreće kao njihov ‘suvremenik’.”⁸

No, pri pozivanju na stare novine kao povijesni izvor treba uvažiti upozorenje povjesničara E. J. Hobsbawma da podatke iz takvih izvora ne smijemo uopćavati na sve pripadnike određene etničke zajednice čijim se glasnogovornikom predstavljala intelektualna elita koja je pokrenula takve novine i čije su interese te novine zastupale.⁹ Pogotovo su u 19. stoljeću – koje je nazivano “stoljećem nacionalizma” – pripadnici određene etničke zajednice putem novina bili mobilizirani za uključivanje u nacionalne pokrete koje su predvodile njihove nacionalne elite, te je zbog toga u mnogim novinama prisutna ideološko propagandna komponenta. Stoga je pri korištenju pojedinih starih novina kao povijesnog izvora neophodna kritička prosudba, pogotovo u slučaju političkih članaka.

Primjerice, novine koje obuhvaća projekt digitalizacije u Sveučilišnoj knjižnici u Puli u višenacionalnim lokalnim sredinama u kojima su djelovale, često su bile korištene u službi različitih, nerijetko i sukobljenih, nacionalno-političkih interesa. Stoga, omogućivanjem pretraživanja starih novina koje su bile objavljivane u istoj sredini (istome gradu) na više jezika korisnici dobivaju uvid u različite ideološko političke optike interpretiranja istih povijesnih događaja u toj sredini. Time se dodatno potiče kritičnost korisnika (studenta, učenika) prema ideologiziranom prikazivanju društveno povijesnih zbivanja, te se ujedno razvija njihova kritičnost prema ideološkom interpretiranju njima suvremenih društvenih zbivanja.

2.3 Poboljšavanje pristupa znanju i višestruka iskoristivost sadržaja knjižničkog fonda

2.4 Korištenje digitaliziranih sadržaja jednostavnije je od korištenja mikrofilmskih reprodukcija

Mikrofilmiranje izvornika novina uzrokuje dodatno opterećenje za pojedine knjižnice koje je vezano uz nabavu opreme za korištenje mikrofilmskih reprodukcija. To se odnosi na – za mnoge knjižnice relativno skupe – mikročitače i

⁷ Isto.

⁸ Balster, Elmar; Till Schicketanz. Jüdische Presse Online. // Newspapers in Central and Eastern Europe = Zeitungen in Mittel- und Osteuropa : papers presented at an IFLA conference held in Berlin, August 2003 / ed. by Hartmut Walravens in cooperation with Marieluise Schilling. München : K. G. Saur, 2005. Str. 99.

⁹ Autor razmatra novine kao sredstvo nacionalne propagande 19. st., te upozorava da je “... sadržaj nacionalne propagande 19. st. nepouzdan vodič ka onome što su široke narodne mase uistinu mislile prije nego što su počele podržavati nacionalnu stvar.” Vidjeti: Hobsbawm, Erich J. Nacija i nacionalizam. Zagreb : Novi liber, 1993. Str. 82. Autor također upozorava da “nije legitimno ekstrapolirati od elita ka masama, od pismenih ka nepismenima, iako ta dva svijeta nisu potpuno odjeljiva i iako je pisana riječ utjecala na ideje onih koji su jezik samo govorili.” Nav. dj., str. 55.

opremu za reproduciranje ispisa na papiru s mikrofilma, a kod korištenja prisutno je otežano pretraživanje reprodukcija. Posebice je otežano njihovo korištenje korisnicima koji u svojim knjižnicama nemaju tražene stare novine, te za njihovo pretraživanje moraju putovati u sjedište knjižnice koja ove posjeduje ili putem međuknjižnične posudbe naručivati ispise pojedinih stranica novina s mikrofilma. Jedno i drugo iziskuje vrijeme i rad knjižničara, te korisnikovo višednevno čekanje tražene građe. Problem otežanog dostupa uspješno se rješava digitaliziranjem novina – najčešće skeniranjem mikrofilmskih reprodukcija izvornika i njihovim predstavljanjem na mreži.

2.5 Stare novine pružaju neposredan uvid u lokalnu, odnosno regionalnu povijesno-političku, kulturnu i socijalnu sliku određenoga povijesnog razdoblja

Većina knjižničara i informacijskih stručnjaka suglasna je da se posljednjih godina stare novine sve više koriste u knjižnicama, a uza strane znanstvene istraživače, ima i drugih vrsta korisnika. Vjerojatno je to izazvano globalizacijskim procesima jer danas smo svjedoci toga da u usporedu s tim procesima i kao reakcija na njih raste interes građana za vlastitu regionalnu i lokalnu povijest u različitim vidovima (kultura, socijalna pitanja, politika, vojna povijest, sport i zabava). Upravo su navedeni sadržaji sačuvani u starim novinama, koje su stoga važan izvor informacija za osobe vrlo različitih interesa kojima povijesna istraživanja najčešće nisu struka.

Kao što dobro navodi Marie-Therese Varlamoff, “novine kao prvobitan zapis o zbivanjima koja oblikuju naše zajednice predstavljaju važan dio naše globalne memorije koji se ne može ignorirati.”¹⁰ Pogotovo stare dnevne novine omogućuju rekonstrukciju “pamćenja” povijesne svakodnevice određenog grada, odnosno regije, što je jedna od zadaća knjižnica za koju korisnici posljednjih godina pokazuju sve veće zanimanje. One daju uvid u regionalnu i lokalnu (u našem slučaju istarsku, odnosno pulsku) povijesno-političku, kulturnu, i socijalnu sliku određenog razdoblja, posebno u svakodnevicu života u gradu, odnosno u određenoj regiji.

U slučaju projekta digitaliziranja starih istarskih novina, riječ je o razdoblju 2. polovice 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća, koje je u Istri u povijesnom pogledu izrazito burno jer je u tom razdoblju Istra bila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije i Kraljevine Italije. Taj povijesni kontekst dokumentiran je izborom pulskih njemačkih i hrvatskih novina iz prvoga navedenog razdoblja (do 1918.), odnosno talijanskih novina iz razdoblja talijanske vladavine u Istri (do 1943.). U slučaju talijanskoga pulskog dnevnika *Corriere istriano* (digitalizirana su godišta 1934.-1938.) riječ je o novinama koje su bile organ fašističke stranke, što je s povijesnog gledišta dodatan izvor informacija o ovome totalitarnom režimu i o korištenju javnih medija pri izvješćivanju u političke svrhe. Stoga su ove novine ujedno i izvor za istraživanje fašizma i drugih oblika totalitarizma.

¹⁰ Varlamoff, Marie-Therese. Preservation of newspapers in the international context. // International newspaper librarianship for the 21st century / ed. by Hartmut Walravens. München : K. G. Saur, 2006. Str. 73.

2.6 Novine su ne samo nacionalna, nego i multikulturalna spomenička baština

Novine su kulturno dobro, kako nacionalno, tako – u mnogim slučajevima, ovisno o sredini u kojoj su one objavljujane – i višenacionalno. Stoga, njihovim digitaliziranjem knjižnice doprinose predstavljanju kulturne baštine – kako pojedinog naroda (nacionalne baštine), tako i određene regije, odnosno lokalne zajednice. U ovome posljednjem slučaju radi se o predstavljanju multikulturalne baštine određene regije/lokalne zajednice.¹¹ Dok je prvi vid posebno naglašen kod nacionalnih knjižnica, kao jedna od njihovih prvotnih zadaća, drugi je veoma izražen u djelatnosti regionalnih (pogotovo znanstvenih) i gradskih knjižnica koje imaju zavičajne (regionalne) zbirke.

U slučaju digitaliziranja starih novina iz Zavičajne zbirke *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli, radi se o predstavljanju multikulturalne baštine triju naroda u Istri: Hrvata, Talijana i (austrijskih) Nijemaca. Istra je primjer multikulturalne i multietničke sredine – pogotovo u razdoblju do kraja Prvoga svjetskoga rata – u kojoj zavičajna knjižnična zbirka svojim sadržajem zadobiva kulturnu funkciju koja nadilazi granice države unutar koje ta knjižnica djeluje, jer ona predstavlja kulturnu baštinu više naroda koji su tijekom povijesti živjeli na njezinom području.

2.7 Digitalizacijom se omogućuje dopunjavanje manjkavosti fonda pojedinih novina

Budući da rijetko koja knjižnica posjeduje sve objavljene brojeve starih novina (najčešće nedostaju pojedini brojevi, ponekad i cijela godišta), digitalizacija omogućuje da knjižnice suradnjom “nabave” brojeve novina koje im nedostaju te virtualno (“idealno”) “objedine” potpuno izdanje tih novina.

Objavom cjelovitih digitaliziranih novina pomoću interneta, korisnicima se omogućuje uvid u sve brojeve, neovisno o tome tko je njihov vlasnik, umjesto da sami istražuju u kojoj se ustanovi nalaze pojedini brojevi. Isto vrijedi i za knjižnice i druge javne ustanove, koje svoje korisnike mogu jednostavnije uslužiti ako su tražene novine dostupne na internetu.

2.8 Digitalizacija i “objavljivanje” starih novina na mreži kao kulturalni nakladnički projekt

“Objavljivanje” starih novina na mreži može se promatrati kao elektronički nadomjestak velikih (i skupih) projekata objavljivanja pretisaka rijetkih i osobito značajnih novina. Primjerice, u slučaju tjednika *Naša sloga*, koji je digitaliziran 2007. godine, u više se navrata zagovaralo objavljivanje tiskanog pretiska.¹² Pro-

¹¹ “Stare novine su svjedočanstvo multikulturalnih, ali i nadregionalnih i europskih mijena odnosa u ovom europskom prostoru”. Vidjeti: Zeller, Joachim. Nav. dj., str. 176.

¹² “Duboko sam uvjeren da bi danas bilo od posebne nacionalne i kulturne važnosti objaviti pretisak svih godišta Naše sloge od 1870. do 1915. Neka ovo istraživanje bude poticaj tomu.”, napisao je povjesničar Nevio Šetić 2005. godine u uvodu knjige koja se temelji na istraživanju novina *Naša sloga*. Usp. Šetić, Nevio. O povezanosti Istre s ostalim hrvatskim zemljama : Naša sloga 1870.-1915. 2. izd. Zagreb : Dom i svijet, 2005.

cijenjeni obim takvoga izdanja od tridesetak svezaka iziskivao bi velika novčana sredstva, stoga se do danas ni jedan nakladnik nije prihvatio ovoga zahtjevnog posla.¹³ Navedeni razlozi mogu se navesti i za druge novine, iako to ne znači da je zbog digitalizacije tiskanje pretisaka starih novina postalo nepotrebno. Tamo gdje je to moguće ostvariti, tiskano izdanje još je uvijek nenadmjestivo.

Možemo zaključiti da je svrha digitalizacije novina u pulskoj Sveučilišnoj knjižnici zaštita vrijednoga novinskog fonda s ciljem osiguranja i poboljšavanja pristupa znanju.¹⁴

3. Digitalizacija starih novina Zavičajne zbirke Histrica – Pilot projekt “Istarske novine online” (INO)¹⁵

Godine 2005. u Sveučilišnoj knjižnici u Puli započelo se s digitaliziranjem regionalnih starih novina¹⁶ s ciljem zaštite izvornika, a pokretanjem pilot projekta *Istarske novine online* (INO) 2007., započelo je njihovo objavljivanje na mreži.

3.1 Cilj pilot projekta

Zadaća koju je Knjižnica 2007. godine postavila pilot projektom *Istarske novine online / Istrian Newspapers Online* (INO) bila je nastaviti digitalizirati i učiniti dostupnima na mreži već digitalizirane stare novine.

INO je zamišljen kao digitalna zbirka starih novina koje su izlazile u Istri (1850.-1950.), s ciljem zaštite izvornika od manipuliranja i predstavljanje javnosti istarske tiskane kulturne baštine – novina na hrvatskom, talijanskom, njemačkom i slovenskom jeziku koje su objavljene u Istri u navedenom razdoblju. INO je u sadašnjoj, početnoj fazi najprimjerenije odrediti kao virtualnu čitaonicu starih novina Sveučilišne knjižnice u Puli.¹⁷

¹³ Ovakvim projektima knjižnica se pojavljuje u novoj ulozi – kao nakladnik elektroničkih publikacija, u ovom slučaju pretiska. Usp. Klarin, Sofija. Pristup digitalnoj baštini. // *Edupoint* 1, 3(2004/2005), 27.

¹⁴ Katić, Tinka. Digitalizacija stare građe. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 3/4(2003), 33.

¹⁵ Pilot projekt INO financirali su Istarska županija i Grad Pula. Dostupan je na: <http://www.skpu.hr>

¹⁶ U hrvatskom knjižničarstvu uobičajeno se stara građa vremenski određuje kao građa koja je tiskana do 1835. ili do 1850. godine, te u tom smislu ne bismo mogli nazivati starim novinama one koje su objavljene u 2. polovici 19. stoljeća. U angloameričkom i njemačkom knjižničarstvu koriste se nazivi *historical newspapers*, odnosno *historische Zeitungen* u smislu starih novina koje se više ne objavljuju, a ponekad se taj naziv ograničava na građu tiskanu do 1900. godine. Hrvatski prijevod *povijesne novine* ili *historijske novine* nije uobičajen, stoga ovdje koristimo izraz *stare novine* i za novine koje su objavljene do sredine 20. st.

¹⁷ Ovim nazivom austrijska knjižničarka Christa Müller naziva projekt digitalizacije austrijskih starih novina Austrijske nacionalne knjižnice. Usp. Müller, Christa. ANNO – Austrian Newspapers Online : *historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften online*. // *Newspapers in Central and Eastern Europe*, str. 141-148.

3.2 Mjerila za odabir građe

Pored sadržaja, važno je mjerilo za odabir građe i formalna vrijednost građe koja će se digitalizirati, npr., rijetkost sačuvanih primjeraka novina. Kao što je prethodno spomenuto, zbog povijesnih prilika veoma su rijetke sačuvane novine na hrvatskom jeziku koje su objavljene u Istri do Drugoga svjetskoga rata te se odmah na početku ovog projekta nametnula zamisao da prve novine koje će se digitalizirati i učiniti dostupnima putem interneta budu *Naša sloga*, prve hrvatske novine u Istri (Trst, 1870.-1899.; Pula, 1899.-1915.). Četiri knjižnice u Hrvatskoj, kao i Austrijska nacionalna knjižnica, posjeduju veći broj godišta ovih novina, ali nijedna nema njihov potpuni primjerak.¹⁸ Još je veća rijetkost pulski dnevnik *Hrvatski list* (1915.-1918.), kojega – prema dostupnim podacima – od knjižnica ima jedino Sveučilišna knjižnica u Puli.¹⁹

Pored rijetkosti novina, pri odabiru novina koje će se digitalizirati i predstaviti na mreži nastojalo se zadovoljiti i kriterij višejezičnosti, s ciljem predstavljanja pluralizma naroda i kultura u Istri u navedenom razdoblju. Ujedno se željelo korisnicima s njemačkog i talijanskog govornog područja omogućiti korištenje novina koje na navedenim jezicima donose informacije o svakodnevnom životu u Istri u spomenutom razdoblju. Stoga je u 2008. godini ovaj projekt nastavljen digitaliziranjem i predstavljanjem na mreži još triju naslova rijetkih dnevnih novina koje su na trima jezicima (hrvatski, njemački, talijanski) izlazile u Puli početkom 20. stoljeća: *Polaer Tagblatt* (1905.-1915.), *Corriere istriano* (1934.-1938.) i *Hrvatski list* (1915.-1918.). Tako je korisnicima na mreži ponuđena virtualna čitaonica istarskih novina s oko 30.000 stranica starih novina objavljenih na tri jezika.

---

¹⁸ Idealni, odnosno potpuni primjerak tjednika “Naša sloga” na mikrofilmu izrađen je na temelju izvornika iz Sveučilišne knjižnice u Puli, nekadašnje knjižnice Istarskoga književnog društva sv. Ćirila i Metoda u Pazinu (danas knjižnice Pazinskog kolegija), Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u Rijeci. No, i ovakvom virtualnom potpunom izdanju nedostaje nekoliko brojeva koji nisu pronađeni ni u jednoj knjižnici u Hrvatskoj, tako da ostaje zadaća da se digitaliziraju brojevi koji nedostaju (ako su uopće sačuvani).

¹⁹ U fondu Sveučilišne knjižnice u Puli nedostaje tridesetak brojeva ovih novina. Nacionalna i sveučilišna knjižnica posjeduje samo nekoliko brojeva.

3.3 Predviđene skupine korisnika i pogodnosti korištenja digitaliziranih starih novina

Skupine korisnika	Potreba	Rezultat
povjesničari i srodne istraživačke struke (politolozi, etnolozi, kulturolozi i sl.)	istraživanja vezana za Pulu i Istru u 2. pol. 19. st. i 1. pol. 20. st.	uvid u potpuno izdanje traženih novina na tri jezika; online dostupnost kompleta pojedinih novina
knjižnice i druge javne ustanove (sveučilišta, škole, muzeji, arhivi i dr.)	nadopuna nepotpunih kompleta novina	uvid u virtualno potpuno izdanje traženih novina; predstavljanje hrvatske nacionalne kulturne baštine širem krugu korisnika
drugi zainteresirani pojedinci ²⁰ širom svijeta (posebno s hrv., njem. i tal. govornog područja)	sve vrste informacija o Istri u 2. pol. 19. st. i 1. pol. 20. st. (npr., individualna genealoška istraživanja)	uvid u široki spektar informacija o Istri u 1. pol. 20. st., na hrv., njem. i tal. jeziku; online dostupnost kompleta pojedinih novina
studenti, učenici	pomoć u pripremi nastavnih sadržaja koji su vezani za Istru u 2. pol. 19. st. i 1. pol. 20. st.	pružanje pristupa građi koja može poslužiti za izradu raznih obrazovnih sadržaja, npr., učenici iz Istre mogu online (u školi) istraživati neku temu vezanu za njihovu sredinu
lokalne i regionalne službe za zaštitu graditeljske i kulturne baštine	istraživanje graditeljske kulturne baštine	olakšan pristup istraživanju nacionalne kulturne baštine

3.4 Skeniranje građe

Digitalizirano je oko 40.000 stranica starih novina s mikrofilma. Novine su skenirane bitonalno u razlučivosti 300 dpi i pohranjene u formatu TIFF na CD-ROM-ove. Skenirani dokumenti veličinom su prilagođeni za prikaz na internetu, a potom je izvršena konverzija datoteka iz formata jpg u format pdf radi lakšeg sortiranja i pregledavanja. Svaki broj sastoji se od stranica dimenzija 1640x2325, čime je korisnicima omogućen ispis na papir formata A4 kao i jednostavan prikaz i razumljivo čitanje stranica novina. Za prikaz na portalu svi brojevi svrstani su po godinama (46 godišta tjednika *Naša sloga*, 11 godišta dnevnika *Polaer Tagblatt*, 5 godišta dnevnika *Corriere istriano* i 4 godišta dnevnika *Hrvatski list*) u oko 8.000 datoteka.

3.5 Način pregledavanja i uvjeti korištenja novina

Za pregledavanje i pretraživanje novina po naslovima i godištima koristi se softver InDoc Viewer što ga je izradila tvrtka koja je skenirala mikrofilmove. Sof-

²⁰ "Osim znanstvenika i ljubitelja starina, hobista u istraživanju prošlosti, stare novine može čitati svatko i kao zanimljivo štivo o precima i njihovim preokupacijama.", napisao je književnik Daniel Načinović povodom pojavljivanja novina *Naša sloga* na mreži. Usp. Načinović, Daniel. Mili rode : www.skpu.hr. // Glas Istre 1. 6. 2007. Str. 7.

tver omogućuje prikaz sličica naslovne stranice svakoga pojedinog broja unutar godine, te je korisnicima omogućeno jednostavno pregledavanje svakog naslova novina po godini i unutar godišta po brojevima.

U uvodnom tekstu na mrežnim stranicama Knjižnice istaknuta su prava korištenja digitalizirane građe. Korištenje je uvjetovano samo u slučaju novog objavljivanja građe, za što je potrebno zatražiti pismeno odobrenje Knjižnice.

4. Dosadašnji rezultati i nastavak projekta

U devet mjeseci od objavljivanja digitaliziranih novina *Naša sloga* na mreži zabilježeno je 4.534 jedinstvenih posjeta njihovim mrežnim stranicama te 11.580 "klikova".²¹

Nakon nastavka pilot projekta u 2008. godini predstavljanjem na mreži dodatnih triju naslova pulskih dnevnika, krajem 2008. korisnicima je ponuđena virtualna čitaonica starih istarskih novina s oko 30.000 stranica na tri jezika: hrvatskom (*Naša sloga*: 1870.-1915. i *Hrvatski list*: 1915.-1918.), njemačkom (*Polaer Tagblatt*: 1905.-1915.) i talijanskom (*Corriere istriano*: 1934.-1938.). Planiran je nastavak projekta u 2009. i 2010. godini, čime bi bilo digitalizirano oko 50.000 stranica novina.

Nemogućnost pretraživanja cjelovitog teksta novina i nepostojanje pomagala za pronalaženje informacija o fondu koji je digitaliziran²² osnovni je nedostatak ovoga pilot projekta. No, budući da je u njegovoj prvoj fazi prvenstvo dano zaštiti izvornika novina, procijenjeno je da bi omogućivanje sadržajnog pretraživanja građe (npr., unosom ključnih riječi u svaki zaseban pdf) vrlo dugo trajalo. Stoga je odlučeno da se mogućim korisnicima u Hrvatskoj i izvan Hrvatske ponudi jednostavno pregledavanje i čitanje novina putem interneta, kao što bi to činili u čitaonici knjižnice. U planu je predmetno analitička obrada važnijih članaka, čime će se korisniku omogućiti pretraživanje.

U planu je i implementiranje kalendarskog pregleda svih izdanja novina s mogućnošću pregledavanja svih naslova novina koje su izašle određenog dana. Također, korisnici će stare novine moći pregledavati putem *flash* preglednika čime će dobiti vjerniji osjećaj čitanja izvornika. Bit će omogućeno i preuzimanje digitaliziranih novina u formatu pdf u obliku prikladnom za tiskanje i čitanje.

LITERATURA

Balster, Elmar; Till Schicketanz. Jüdische Presse Online. // Newspapers in Central and Eastern Europe = Zeitungen in Mittel- und Osteuropa : papers presented at an IFLA con-

²¹ Od reakcija u javnosti izdajamo komentar književnika Daniela Načinovića objavljen u dnevniku "Glas Istre": "Novo doba, veliki cyberspace, otvorilo je i nova vrata u tretmanu arhivirane periodike. Osim znanstvenika i ljubitelja starina, hobista u istraživanju prošlosti, stare novine može čitati svatko i kao zanimljivo štivo o precima i njihovim preokupacijama." Načinović, Daniel. Nav. dj., str. 7.

²² Usp. Tedd, Lucy A.; Andrew Large. Digital libraries : principles and practice in a global environment. München : K. G. Saur, 2005. Str. 80.

B. DOBRIĆ: DIGITALIZACIJA I PREDSTAVLJANJE STARIH ISTARSKIH NOVINA....

ference held in Berlin, August 2003 / ed. by Hartmut Walravens in cooperation with Marieluise Schilling. München : K. G. Saur, 2005. Str. 99-104.

Dadić, Vera. Program zaštite starih hrvatskih novina. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 25, 1/4(1981), 53-59.

Dobrić, Bruno. Kultura čitanja i nacionalni pokreti : čitalačka društva i knjižnice u Puli u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Pula : CASH, 2003.

Dobrić, Bruno. Vodič Sveučilišne knjižnice u Puli. Pula : Društvo bibliotekara Istre, 2006.

Hobsbawm, Erich J. Nacija i nacionalizam. Zagreb : Novi liber, 1993.

Katić, Tinka. Digitalizacija stare građe. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 3/4(2003), 33-47.

Klarin, Sofija. Pristup digitalnoj baštini. // *Edupoint* 1, 3(2004/2005), 26-30.

Müller, Christa. ANNO – Austrian Newspapers Online : historische österreichische Zeitungen und Zeitschriften online. // *Newspapers in Central and Eastern Europe = Zeitungen in Mittel- und Osteuropa : papers presented at an IFLA conference held in Berlin, August 2003* / ed. by Hartmut Walravens in cooperation with Marieluise Schilling. München : K. G. Saur, 2005. Str. 141-148.

Načinović, Daniel. Mili rode : www.skpu.hr. // *Glas Istre* 1. 6. 2007. Str. 7.

Šetić, Nevio. O povezanosti Istre s ostalim hrvatskim zemljama : Naša sloga 1870.-1915. 2. izd. Zagreb : Dom i svijet, 2005.

Tedd, Lucy A.; Andrew Large. Digital libraries : principles and practice in a Global environment. München : K. G. Saur, 2005.

Varlamoff, Marie-Therese. Preservation of newspapers in the International context. // *International newspaper librarianship for the 21st century* / ed. by Hartmut Walravens. München : K. G. Saur, 2006. Str. 73-80.

Zeller, Joachim. Von der *Czernowitzer Allgemeinen* bis zur *Rigauer Zeitung*. // *Newspapers in Central and Eastern Europe = Zeitungen in Mittel- und Osteuropa : papers presented at an IFLA conference held in Berlin, August 2003*. / ed. by Hartmut Walravens in cooperation with Marieluise Schilling. München : K. G. Saur, 2005. Str. 175-184.

Primjeri dobre prakse

- *Australska nacionalna knjižnica*. Dostupno na: <http://www.nla.gov.au/ferg/>
- *Austrijska nacionalna knjižnica: projekt ANNO*. Dostupno na: <http://www.onb.at>
- *Bodleian Library*. Dostupno na: <http://Bodley.ox.ac.uk/ilej>
- *The British Library: British Newspapers 1800-1900*. Dostupno na: <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/news/newspdigproj/ndplist/index.html>